

Anton Schiefnerin verkostot

Harmut Walravens (toim.):

St. Petersburg und Livland – und die Entwicklung der estnischen Literatur. Anton Schiefner (1817–1879) und Friedrich R. Kreuzwald (1803–1882) im Briefwechsel (1853–1879). Orientalistik, Bibliographien und Dokumentation 22. Harrassowitz Verlag, 2013. 394 s. ISBN 978-3-447-06933-5.

Hartmut Walravens & Agnes Stache-Weiske (toim.):

Anton Schiefner (1817–1879) und seine indologischen Freunde. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte 868. Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte Asiens 89. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2016. 455 s. ISBN 978-3-7001-7799-9.

Hartmut Walravens & Agnes Stache-Weiske (toim.):

Anton Schiefner (1817–1879), Briefe und Schriftenverzeichnis. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte 884. Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte Asiens 94. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2017. 530 s. ISBN 978-3-7001-8069-2.

Hartmut Walravens & Agnes Stache-Weiske (toim.):

Der Linguist Anton Schiefner (1817–1879) und sein Netzwerk. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte 908. Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte Asiens 105. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2021. 937 s. ISBN 978-3-7001-8397-6.

Hartmut Walravens & Agnes Stache-Weiske (toim.):

Anton Schiefner (1817–1879), Briefe an Theodor Benfey (1809–1881) und skandinavische, russische und ungarische Kollegen. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte 923. Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte Asiens 107. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2022. XV, 655 s. ISBN 978-3-7001-8912-1.

Saksalainen tieteenhistorioitsija, Berliinin valtionkirjaston (Staatsbibliothek zu Berlin) johtajana pitkään toiminut Hartmut Walravens sai yhdessä Tübingenissä ja Würzburgissa vaikuttaneen kollegansa Agnes Stache-Weisken (1962–2021) kanssa vuoden 2022 lopulla valmiiksi viisiosaiseksi muodostuneen julkaisusarjan, joka sisältää Franz Anton Schiefnerin kirjeenvaihdon. Walravens on koulutukseltaan sinologi ja manchuristi, joka on opettanut muun muassa Berliinin Humboldt-yliopistossa Kiinan historiaan ja kulttuuriin liittyviä aiheita. Schiefner

puolestaan on henkilö, jossa yhdistyvät Saksan, Suomen ja Venäjän tieteenperinteet.

Franz Anton (von) Schiefner (1817–1879) oli yksi 1800-luvun merkittävimmistä taustavaikuttajista orientalistiikan ja kielitieteen aloilla. Vaikka hänen nimensä usein unohtuu ”isompien” varjoon, hän oli oman aikansa vaatavien mittapuiden mukaan poikkeuksellisen monipuolinen orientalisti, jonka erikoisaloja olivat indologia ja tibetologia. Suomeen hänet liittyy erityisesti se, että hän saattoi kansainväliseen julkisuuteen Matthias Alexander Castrénin (1813–1852) aikaisemmin ruotsiksi ilmestyneet teokset sekä ennen kaikkea hänen jälkeenjääneet kieliaineistonsa 12-osaisena saksankielisenä sarjana nimellä *Nordische Reisen und Forschungen*, joka ilmestyi Pietarissa vuosina 1852–1861. Sarjan oli tosin aloittanut Castrén itse jo vuonna 1849, mutta Schiefnerin ripeällä työllä oli merkittävä osuus Castrénin elämäntyön esille tuojana ja kansainvälisen maineen kasvattajana. Toisin kuin Castrén, joka tunnetaan kielitieteellisen kenttätutkimuksen uranuurtajana, Schiefner oli kuitenkin tyyppillinen kamarioppinut, jonka pisimmät ulkomaanmatkat suuntautuivat Englantiin ja Itä-valtaan.

Anton Schiefner kasvoi Tallinnassa böömiläistä sukujuurta olevan isän ja baltiansaksalaisen äidin perheessä, johon kuului kaksosveli Johann Joseph (1817–1880) sekä kolme sisarta. Päätettyään koulun Tallinnassa Anton opiskeli juristina toimineen enonsa neuvosta juridiikkaa Pietarissa (1836–1840), mutta siirtyi sitten itämaisten kielten pariin. Vietettyään pari vuotta Berliinissä klassisten kielten ja sanskritin opinnoissa (1841–1842) hän palasi Pietariin ja toimi aluksi lukion latinan ja kreikan kielten opettajana (1843–1852) mutta myös kirjastonhoitajana Pietarin tiedeakatemiassa (1848–1852), jossa hänet ennen pitkää nimitettiin ensin tiibetin kielen adjunktiksi (1852) ja sitten ylimääräiseksi akateemikoksi (1854). Myöhemmin hän toimi myös muun muassa akatemian etnografisen museon johtajana (1856–1878), akatemian kirjaston osastonjohtajana (1863–1879) sekä Pietarin roomalaiskatolisen hengellisen akatemian klassisten kielten professorina (1860–1873). Näiden paljolti hallinnollisten tehtäviensä sallimissa rajoissa hän harjoitti itsenäistä tutkimustyötään. Koska Schiefnerillä ei ollut omien tutkimusmatkojen tuloksena kerättyä aineistoa, hän toimi poikkeuksetta muiden tutkijoiden aineistojen varassa, ja hänen suurimmat ansionsa liittyvätkin näihin julkaisuhankkeisiin.

Jos vertaa Schiefnerin urakehitystä Castréniin, se oli selvästi tavanomaisempi ja vähemmän tähdenlentomainen. Schiefnerin ura lähti nousuun vasta Castrénin kuoleman jälkeen ja osittain varmasti juuri sen takia, sillä asema Castrénin jäämistön julkaisijana laajensi myös Schiefnerin kompetenssia ja kansainvälistä mainetta. Schiefnerinkin elämä päättyi kuitenkin suhteellisen varhain, vain 62 vuoden iässä, eikä hän koskaan ehtinyt

luoda omiin tutkimuksiinsa perustuvaa suurta synteesiä, jos sellainen oli koskaan hänen tavoitteenaankaan.

Nyt valmistunut kirjasarja on jaettu niteisiin kirjeenvaihtokumppanien mukaan suhteellisen väljiä teemat- tisia ja maantieteellisiä näkökohtia silmällä pitäen. Ensimmäinen nide (2013), jonka Walravens julkaisi yksin, sisältää Schiefnerin ja Friedrich Kreutzwaldin vuosina 1853–1879 käymän laajan kirjeenvaihdon, jolla on huomattava mielenkiintoarvo Viron kulttuuri- ja kirjallisuushistorian kannalta. Tässä niteessä ovat siis mukana myös Kreutzwaldin Schiefnerille kirjoittamat kirjeet. Muut neljä nidettä, joiden kokoamisessa Walravensia avusti Agnes Stache-Weiske, sisältävät Schiefnerin kirjeet eri alojen kollegoille, muun muassa indologeille (2016) ja vertailevan kielentutkimuksen edustajille (2021), mutta myös vaihtelevalla joukolla muiden alojen tutkijoita (2017), joista valtaosa oli saksalaista tai baltiansaksalaista alkuperää. Viimeinen nide, joka on Suomen kannalta mielenkiintoisin, käsittää Schiefnerin kirjeet pohjoismaalaisille, venäläisille ja unkarilaisille kollegoille sekä saksalaiselle klassisten kielten ja indologian tutkijalle Theodor Benfeylle. Benfeyn mukana olo niteessä on ilmeisesti vain tekninen ratkaisu, ja hänen jälkeensä seuraavat muut vastaanottajat sukunimen mukaan aakkostettuina. Muutamaa venäjänkielistä kirjettä lukuunottamatta Schiefnerin kirjeenvaihtokielenä oli saksa.

Schiefnerin kirjeiden suomalaiset vastaanottajat olivat tyypillisesti 1800-luvun tunnettuja eri alojen akateemisia ja yhteiskunnallisia vaikuttajia. Kirjeissä sivutaan myös monia muita Suomessa ja Virossa vaikuttaneita henkilöitä, jotka Walravens ja Stache-Weiske ovat pätevästi annotoineet ja sisällyttäneet noin 1500 nimeä käsittävään indeksiin. Venäläisten kirjeenvaihtokumppanien joukossa on muun muassa Jakob Grot, jolla oli tunnetusti läheiset yhteydet Suomeen ja Skandinaviaan. Varsin monet Schiefnerin lähettämät kirjeet ovat lyhyitä ja virallisävvyisiä vastauksia kyselyihin ja ilmoituksia saapuneista lähetyksistä sekä tiedoituksia uusista julkaisuista ja Pietarin tiedemaailmassa tapahtuneista muutoksista. Pitkäaikaisemmat kirjeenvaihdot muuttuivat kuitenkin vähitellen tuttavallisemmiksi ja samalla puhuttelu ”Hochgeehrter Herr” vaihtui muotoon ”Hochgeehrter Freund”. Perhetuttavuuden asteelle kehittyi varsinkin suhde Kellgreniin, jolle Schiefner kirjoitti myös henkilökohtaisista asioista, muun muassa kahden pienen tyttärensä, Julian ja Irman, traagisesta menehtymisestä kurkkumätään. Kellgrenin oma yllättävä kuolema lavantautiin syksyllä 1856 oli selvästi henkilökohtainen menetys myös Schiefnerille, ja senkin jälkeen Schiefner oli vielä usean vuoden ajan kirjeenvaihdossa Kellgrenin lesken Anna Sophian (Tengström) kanssa. Itämaisten kielten professuuria täytettäessä Schiefner oli moraa-

lisesti tukenut Kellgreniä, vaikkakin päätöksentekoon osallistumatta.

Nyt julkaistu kokoelma Schiefnerin kirjeitä avaa monia uusia näkökulmia sekä hänen henkilöönsä että hänen edustamiensa alojen tietehistoriaan. Tämä on sitäkin tärkeämpää, kun Schiefnerin tieteellinen jäämistö, jonka tiedetään sijainneen Venäjän tiedeakatemian arkistossa Pietarissa, on 1990-luvulta alkaen ollut kateissa. Tästä syystä Schiefnerin jäämistöön todennäköisesti sisältyvät M. A. Castrénia koskevat tiedot ovat myös tuntemattomilla teillä, niiden joukossa myös pieni osa Castrénin käsikirjoituksia ja kirjeitä. Muutakin aineistoa on varmasti aikojen kuluessa kadonnut: Schiefner vaihtoi kirjeitä muun muassa August Ahlqvistin kanssa, jonka hän tunsikin henkilökohtaisesti Ahlqvistin Pietarin-käynneiltä, mutta heidän keskinäinen kirjeenvaihtonsa ei näytä säilyneen. Sen sijaan kirjeet, jotka Schiefner kirjoitti Castrénin kuoleman jälkeen Natalia Castrénille, ovat säilyneet, mutta ne siirtyivät vasta melko hiljattain Castrénin suvulta Svenska Litteratursällskapetin arkistoon, joten Walravens ei ehtinyt saada niitä mukaan muuten ilmeisesti varsin täydelliseen kokoelmaansa. Ne tullaan julkaisemaan yhdessä Castrénin saamien kirjeiden kanssa Suomalais-Ugrilaisen Seuran sarjassa *Manuscripta Castréniana*, jossa on jo ilmestynyt kaksi nidettä Castrénin omaa kirjeenvaihtoa.

Castrénia Schiefner koskettelee useimmissa suomalaisille lähettämässään kirjeissä. Tärkeä on muun muassa hänen pitkä kirjeensä Snellmannille (1857), jossa hän esittää perusteellisen yleisarvion Castrénin elämäntyöstä. Mielenkiintoisia ovat myös Schiefnerin kirjeet Fredrik Cygnaeukselle. Heti Castrénin kuoleman jälkeen Cygnaeus oli kirjoittanut Schiefnerille Castrénin tieteellisen jäämistön nopean julkaisemisen tarpeesta ja ehdottanut aineiston käsittelijäksi alustavasti Carl Gustaf Borgia, jolle hän arveli voitavan jopa järjestää apuraha, jotta Borg voisi itse matkustaa joihinkin Castrénin kenttätyökohteisiin aineistojen tarkistamista varten. Vastauksessaan Schiefner, joka oli jo julkaisemassa Castrénin matkakertomusten saksannosta Pietarissa, kohteliaasti epäilee Borgin mahdollisuuksia selviytyä hankkeesta ainakaan yksin. Jälkeenpäin voi vain todeta, että Schiefner oli oikeassa, sillä vaikka Borg oli monin tavoin osallistunut Castrénin muiston vaalimiseen kotimaassa muun muassa omalla Castrén-elämäkerrallaan (1852), hänellä ei olisi ollut käytettävissään sitä monipuolista kielitaitoa, kielitieteellistä osaamista ja kansainvälistä verkostoa, joiden ansiosta Schiefner itse oli lopulta ainoa mahdollinen henkilö saattamaan hanke ripeästi loppuun. Tosin Schiefnerkään ei ryhtynyt matkustamaan kentälle Castrénin jalanjäljissä – se ei olisi ollut hänen tieteellisen profiilinsa mukaista.

Juha Janhunen,
vapaa tutkija, professori emeritus